

GA - 314

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ФИЗИОЛОГИЯ И ТЕРАПИЯ

ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА ДУХОВНАТА НАУКА

**ЦИКЪЛ от 4 лекции
изнесени в Дорнах
от 7. 10. до 9. 10. 1920 г.**

превод от немски: д-р ДИМИТЪР ДИМЧЕВ

НЕРЕДАКТИРАН ПРЕВОД

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ – сканиран от копие

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	СТР.
1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ ДОРНАХ, 7 НОЕМВРИ 1920.....	3
2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ ДОРНАХ, 8 НОЕМВРИ 1920.....	10
3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ ДОРНАХ, 9 НОЕМВРИ 1920.....	21
4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ ДОРНАХ, 9 НОЕМВРИ 1920.....	30

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 7 ноември 1920 г

Вие се досещате, че лекторът все още не е пристигнал. Надявам се, че това ще стане скоро, но все пак аз не бих желал, да прекарате времето в подобно неопределено очакване. Естествено тази поредица от лекции е от особена важност за нашия курс. Те са предназначени да ни ориентират в една чисто практическа област и то не как да е, а според възможностите на Антропософията да обхваща и решава важни практически въпроси от нашето всекидневие. Дори и само от гледна точка на своето тяло, всеки човек усеща, че тази област, която засяга медицината и терапията, е една от най-важните области, така че проникването на Антропософията в медицината е по начало нещо естествено и необходимо.

Ние разчитаме, че истинската необходимост от Антропософията ще се разкрие тъкмо в такива курсове изнасяни пред тесни специалисти, защото при други условия, Антропософията едва ли може да бъде приета по един дълбок и правилен начин. И сега аз ще се постарая - до пристигането на лектора - да кажа нещо относно антропософските възгледи за физиологията и терапията. Така, че позволете ми да пристъпя към разглеждането на тази тема. Аз искам още в началото да Ви покажа, как Антропософията е призвана да издигне на съвсем ново равнище както обучението по медицина, така и медицинската практика, изобщо цялото медицинско изкуство.

Вие добре знаете, че в нашите университети медицинското обучение се предшества от изучаване на естествените науки. Първо се изучават естествените науки, а след това - медицинските дисциплини. След запознаването с биологичните и физиологични явления, студента минава към патологията, и чак накрая - към терапия. Обаче на голяма част от уважаемите слушатели е добре известно, колко слабо е застъпена терапията в рамките на медицинското обучение. Нещата са поставени така, че естествена научната ориентация на медицинското обучение дава на младия медик определени възгледи за природните процеси, които се разиграват в човешкото тяло. Но когато по-късно пристъпи с тези възгледи в областта на патологията. Младия медик едва ли е в състояние да си изгради едно правилно отношение към различните патологични процеси. Според мен в нашето време все повече и повече се засилва убеждението: да, ние сме свикнали да обясняваме природните процеси и техните вътрешни съотношения с принципа на причиността, на каузалността. Според този принцип, в здравия човек ние постоянно трябва да търсим причинната зависимост. Обаче в болния човек, или в заболелия организъм - няма там бихме могли да търсим нещо друго освен също причинно-свързани и необходими природни процеси?

Така че ние сме принудени да кажем: това, което съществува в болестта като един съвсем явен причинно-обусловен природен процес, е нещо което - по отношение на здравия организъм - е абнормно, и излиза извън рамките на причинната зависимост. Накратко, когато навлезем в областта на медицината, ние веднага се изпълваме с несигурност и скептицизъм спрямо нашият собствен естественонаучен светоглед, който би трябвало да лежи в основата на нашето модерно медицинско мислене. При много медици всичко това води до един скептицизъм, до един вид nihilизъм спрямо терапията. Аз познавам редица известни професори - и то когато Виенския медицински факултет беше в своя разцвет -, които всъщност бяха терапевтични nihilисти. Те казваха: ако сме изправени пред една болест - и те избираха такава болест, при която все пак можеше да се приложи подобно мислене - например едно белодробно възпаление, единственото което можем да направим, е да го оставим на неговото собствено развитие, и чрез смекчаващи, стимулиращи и т.н. Външни мерки, да насочим това развитие по един правилен път до настъпването на кризата и затишието, което идва след нея. Така, че строго погледнато, това което през столетия и хилядолетия е наричано лечение, всъщност не е никакво лечение.

В своя логичен завършек, подобен възглед би стигнал до там че от медицината би развил само една патология. И това е така, защото проучването на болестните причини със средствата на материалистичното естествознание води наистина до един траен терапевтичен nihilизъм. Тук аз бих желал да Ви предпазя от една възможна грешка. Тя се състои в това, че мнозина вярват: да, Антропософията се стреми да подцени и игнорира голямото значение на естествените науки в нашето време. Но това изобщо не е вярно. Достатъчно е само човек да надникне в откритията на патофизиологията, които бяха направени през 2-та половина на 19 век, за да се удиви пред тяхната стойност и пред тяхното величие. Обаче само това не е достатъчно. Човекът трябва да си каже: наистина, аз съм свидетел на това, как материализмът постоянно напредва, но той не може да удовлетвори всички изисквания на човешката душа; има такива области в човешкото познание, където той е безпомощен. Но по този начин - от друга страна, материализмът имаше да изпълни една важна мисия. Той изостри неимоверно много способността за експериментални проучвания.

Днешната модерна патология дължи своите успехи най-вече на материализма. Вие знаете, че на времето бях редактор и издател на "Магацин фюр литература". След смъртта на Бюхнер, аз не се впуснах да омаловажавам неговите статии, а се опитах по-скоро да изтъкна за слугите им. По този начин бях забелязан дори и от материалистично ориентираните

среди. И тъкмо в това е същността на Антропософията, че с нея може да се прониква навсякъде, че навсякъде могат да издирят подходящи мисловни и емоционални форми, така че тя е в състояние да извлича сили дори от противоположни и враждебни възгледи, дори от материализма, който - това е неумолимо изискване на нашата епоха -, трябва да бъде преодолян основно. Но аз бих желал да насоча Вашето внимание и към нещо друго. В хода на редица лекции тук в Дорнах, Вие сте разбрали, че ние се стремим към една феноменология в науката; чули сте също, че трябва да се стремим към една свободна от хипотезите химия. Обаче когато се налага да изнасяме известни важни подробности относно медицината и медицинската практика, възниква една трудност. Тя се състои в това, че за повечето хора нашите обяснения имат стойност на хипотези. Тук ние трябва да си изградим една много точна представа за това, какво всъщност е хипотезата, и то хипотезата, която иска да реши проблемите на органичния живот, след като го е извлякла навън от неорганичната материя. И така, какво представлява една хипотеза? Нека вземем един съвсем прост случай от обикновения живот. Да приемем, че аз съм излязъл на улицата и че там виждам един човек. После аз продължавам, загубвам този човек от погледа си, и на първо време не мога да допусна, че той изчезва и потъва в земята. По-скоро аз се оглеждам и виждам една къща. Сега аз мога да огранича моите разсъждения и да си кажа: да, сигурно човекът е влязъл в тази къща. В момента аз не го виждам, но той сигурно е вътре. Тази моя хипотеза е оправдана, тя има достатъчно основания. Аз стигнах до нея без да съм наблюдавал непосредствено събитията; аз просто следвах хода на моите собствени представи. Точно по същият начин аз изграждам една основателна хипотеза и тогава, когато твърдя: при този и този процес тук е имало топлина, която е можела да бъде измерена с термометър, но после - след внезапно охлаждане или нещо подобно - тази топлина изчезва, така че в момента аз мога да говоря само за една изчезнала топлина. Така че за едно действително плодотворно изследване е абсолютно необходимо да продължим в една или друга посока веригата от нашите собствени представи. Една несъстоятелна хипотеза е точно тази при която безупречното мислене ни отвежда до такива представи, до такива хипотетични усещания, каквито всъщност човекът никога не е имал и никога няма да има. В тези случаи представите биват снабдявани с различни помощни и доказателствени устройства, каквито ни предлага например атомистиката, или молекулярното учение. Но човек никога няма да се подаде на илюзията, че би могъл да види микроскопичните частици на веществото, за да може да си представи после светлината като едно материално движение.

От подобни схващания аз моля да си направите извода, как за състоятелната хипотеза е необходимо тъкмо едно "продължаване" на мисловния процес, и как една несъстоятелна хипотеза се обгражда с ясни и логично издържани мисловни конструкции. И сега, ако трябва да се върнем към нашата тема, ние бихме казали следното: от една страна, пред себе си ние имаме т.н. нормален човек; от друга страна - болния човек. И в двата случая, и в двата вида организации, ние по необходимост трябва да допуснем един закономерен и съобразен с природата органичен процес. И все пак, как се отнася единия процес към другия? Виждате ли, ние сме сериозно затруднени в естествения преход от единия процес към другия, именно поради откъсването на физиологията от патологията и терапията, което в нашата епоха стана едно твърде разпространено явление. Освен това съвременният медик не може да се ориентира в духовните области, тъй като те изобщо са изключени от заниманията му с физиологията и патологията. И все пак, макар и първоначално в една абстрактна форма, ние можем да противопоставим тези два природни процеса, физиологичният и патологичният, като известни крайни форми на патологичното, и по този начин да се издигнем до нови и обогатяващи представи. Защото едва ли трябва още с първите стъпки в една наука, да се търси безусловната необходимост, която цари в нея. Това което нарича ме научна истина и закономерност, или пък вътрешна необходимост - то може да се появи само в хода на научното дирене. И нещата стоят така, независимо с какъв природен процес или феномен се залавяме да работим. Нека вземем един екстремен случай от човешката патология. Един такъв екстремен случай, който създава извънредно големи затруднения пред съвременната медицина, ние имаме в лицето на тумора, на карциномния "неопластичен" процес. Дори и в микроскопическото изследване при тази болестна картина, ние виждаме как органиката - или поне това което изглежда като органика -, се променя по такъв начин, че постепенно започва да разрушава целия организъм. На първо време ние можем да си кажем само това, че тук от неизвестните дълбочини на телесната сфера възниква един процес, който се намира в нашите обичайни физиологични процеси и започва да ги смущава, да ги разрушава. Обаче ние можем да погледнем също и една друга крайност на патологичния организъм, и да се уверим как в известен смисъл там настъпва едно интензивно разрастване на нормалната физиологична дейност и как тя също прераства в нещо абнормно. Аз далеч не бих искал да си играя с изразите "нормален" и "абнормен", обаче в началната част на тези лекции, това просто е необходимо. Защото по-нататък - ако тези проучвания бъдат продължени -, ще се окаже, че "нормалното" не може току така да участва и в т.н.

"Абнормно". И все пак за целите на нашите предварителни разисквания тези изрази могат да се употреба ват съвсем спокойно. Когато сме изправени пред нормалната човешка организация, ние виждаме как в нея - в един строго душевен смисъл -, се развива един вид воля, един вид чувства, и един вид мисли. Но дори и в социалният живот, ние сме свикнали да изграждаме образа на "нормалния човек" според начина по който той проявява навън своите мисли, чувства и воля. И по един съвсем естествен и необходим начин - стига поне малко да концентрираме нашите мисли -, ние идваме до убеждението: ако организмът функционира прекалено силно, ако функционира, така да се каже, както би функционирало едно тяло, чиято скрита и латетна топлина ние сме отнели, така че тя е отдадена на външното обкръжение, без при това да знаем какво можем да направим още с тази топлина; т.е. когато това тяло отдава нещо от себе си в определена посока, то би се явило пред нас под формата на онези последици в мисленето, които например ние имаме при преобладаването на емоциите. С други думи, един такъв организъм би се явил пред нас под формата на това, което наричаме мания. Така че в този човешки организъм ние наистина се изправяме пред едно разрастване, пред едно преливане на организиращи сили. В тумора ние имаме един процес, който се обособява в организма един процес, който организира природните сили по такъв начин, че предизвиква тяхното струпване в организма. От друга страна, в патологичните прояви на манията, ние сме изправени пред нещо, което организма престава да владее и удържа, пред нещо, което всъщност се стреми да напусне организма.

Ако се опитам да представя нещата схематично, аз трябва да кажа следното: ако с този бял кръг (рис. 1) обхващам нормалния строеж на човеш-

Рис. 1

кия организъм, тогава възникването на един карцином аз трябва да отбележа ето така (червено); т.е. по този начин аз загатвам за определени растежни сили, които вместо да се разпределят навсякъде, се струпват в точно определено място. Ако искам да представя това, което става на другия полюс, при манията - разбира се пак схематично -, аз трябва да нарисувам тази фигура (синьо) като нещо, което се излъчва от органи-

зма, като нещо което иска да се устреми към сферата на духовно-душевното.

Вие можете да си представите тези екстремни случаи, които току що описах, в едно много по-смекчено състояние. Нека да си представим, че не се стига до карцином, до неоплазма, а до един задържан в своето развитие неопластичен процес. Ако се стигне само до един задържан в своето развитие неопластичен процес, тогава един или друг орган - защото това, което става не се извършва във въздуха или пък в небитието -, се свързва, така да се каже, с онази сила, която иначе би се насочила навътре към неопластичния процес, превръщайки се там в нещо самостоятелно и еманципирано; т.е. свързва се с това, което е нормалната сила в този или онзи орган, и по този начин ние се изправяме пред едно или друго заболяване - както е прието да се назовават днес нещата в медицината - на този или онзи орган. А сега нека приемем, че предразположбата към мания спре на половината път.

Засегнатия индивид далеч не е принуден - чрез абнормното в своята организация-, да прекрочва в духовно-душевните области, какъвто би бил случаят с една продуктивна и неударжима мания, при която цялото мислено се определя от емоциите.

Да, всичко това спира на половината път, и в този случай ние имаме работа с различните форми на т.н. душевни заболявания - подчертавам този израз: "така наречените" - който могат да се проявят под всевъзможни форми и начини; от органично обусловените илюзии до органично недоказуемите хистерни състояния и т.н.

Вие разбирате, че тук се прави опит да се изследват явленията от две съвсем различни направления, които от областта на нормалното ни въвеждат в областта на патологията. И само когато изследваме тези явления, ние можем да се произнасяме върху тях. В този случай аз просто исках да Ви покажа нещата откъм една друга страна, която не лежи изцяло в областта на Антропософията, чиито познавателни методи многократно съм описвал като имагинация, като инспирация и като интуиция. В този случай аз исках само да Ви представя, докъде стига човек, т.е. как той застива някъде по средата на пътя, когато макар и да се ръководи от един здрав инстинкт, той не е проникнат от възгледите на Духовната наука.

В историята на немското духовно развитие съществува едно извънредно интересно събитие. Независимо от това как ще погледнем на Шелинг като философ, в негово лице ние имаме един интересен културно-исторически феномен. Макар и в неговата философия всичко да е объркано и неправилно, в този човек живееше един сигурен инстинкт, който го ориентираше чудесно дори и в такива области от живота, където обикно-

вените естествени науки се намесват с крайно нежелание, изоставяйки нещата по-скоро на грубия емпиричен подход. Навсякъде, където му се представяше подходяща възможност, Шелинг се опитваше да мисли и медицински, така че той успя да се произнесе също и по редица въпроси свързани с процесите на лечението.

По едни напълно инстинктивен начин, Шелинг успя да се измъкне от абстрактно-логичното философско изследване и да се приближи до едно истинско и дълбоко вникване в органичния живот. Дори той предприе издаването на едно списание, което третираше основни здравни и медицински въпроси.

Но откъде идва всичко това? Ако искаме да разберем и да оценим истинското достойнство на Шелинг, ние действително трябва да си изясним дълбокото инстинктивно познание, от което той черпеше своите истини и своите заблуждения. Шелинг достигна - по-скоро от здравите си душевни инстинкти, отколкото в резултат на ясно и логично мислене -, до едно забележително изречение. Да познаваш природата, казваше той, означава да твориш природата. Да, ако това изречение би било непосредствено включено и реализирано в човешкото познание, ние бихме го приложили и в медицината. И наистина, ако можем да приемем съзидателните и творчески природни сили в нашето познание, ако изградим съответното съзнание за тези съзидателни сили, тогава ние твърде лесно можем да навлезем и в областта на физиологичните и патологичните явления, така че бихме следвали съзидателната природа, тъй да се каже, стъпка по стъпка. Тук ние емпиричният светоглед е категоричен: за човека това е невъзможно! И онзи който иска да продължи нататък и да преодолее цялата неосъществимост на подобно свръхчовешко изискване - към каквото приканва Шелинг - изобщо не е в състояние да наблюдава процесите, където възникват например различните новообразувания. Понеже в нашето познание сме напълно лишени от възможността да следваме съзидателния ход на природата, ние не можем да насочим погледа си там, където възникват новите формации, новообразуванията, това ще рече, че ние не можем да се доближим до материалните процеси, както например те се манифестират в карциномните новообразувания. Обаче в правилното съпоставяне между това, което е неизпълнимо за нас, при което ние не успяваме да следваме инстинктивното изискване на един гениален човек: да познаваш природата, означава да твориш природата - и това което настъпва в карциноматозния процес, всъщност се установява по какъв начин ние можем да си онагледим тези процеси в сферата на човешкото тяло.

Но от една друга страна, както ще видим сега, Шелинг казва още нещо, без да се съобразява с каквито и да е инстинкти. Аз много моля да объ-

рнете внимание върху полюсната противоположност на това, което Шелинг казва. От една страна имаме изречението: да познаваш природата, означава да твориш природата - това ние не можем да осъществим, но от друга страна бихме имали изречението: да познаеш духа, означава да разрушиш духа! До този момент това забележително изречение е изговаряно само от последователите на Духовната наука, и то в един пълен мистериен мрак: да познаеш духа, означава да разрушиш духа. Ако не можем да осъществим какъвто и да е творчески акт спрямо природата, по същия начин ние не можем - засега казваме това само по аналогия, но напред ще го обсъдим подробно - да осъществим и никакво разрушение на Духа. С нашето познание ние не можем да проникнем в онези области, където започва разрушението на Духа. Обаче навярно Вие вече предчувствувате, това което ще кажа, а именно че онези области, където започва разрушението на Духа, показват несъмнено родство с маниакалните състояния.

Така че ние трябва да положим усилия и да търсим онези нормални човешки възможности, които - вниквайки в природата - не са в състояние да творят природата, и които - размишлявайки за Духа -, не са в състояние да разрушат Духа. Тук преди всичко аз исках да Ви покажа онзи път, по който от едно нормално, обаче дълбоко и инстинктивно съзнание, се достига до определено отношение на човека към природата. Понататък Вие ще видите, че прехода от физиологията към патологията, се намира тъкмо в далечните извивки на този път.

А сега, надявам се, че утре няма да съм принуден да Ви говоря по този начин, а ще се опитам да навляза в много по-конкретните съотношения, които съществуват между Антропософията и Медицината.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 8 октомври 1920 г.

Позволете ми да продължа от там, където бях стигнал в края на вчерашната лекция. Ставаше дума за една личност, която чрез своите философски инстинкти стигна до едно предчувствие за връзките на духовно-душевното с тялото на човека. Да, става дума за Шелинг и аз споменах, че подтикван от тези инстинкти, Шелинг успя да се занимае не само с теоретичната медицина, но и с всевъзможни проблеми, свързани с лечението. Аз не зная дали тези опити за лечение са завършили по-добре, отколкото може да се очаква от мнозина отлично подготвени лекари. Защото този въпрос: доколко един човек се подобрява от даден лечебен процес, в повечето случаи - ако не се вникне дълбоко навътре в нещата - си остава един твърде проблематичен въпрос. Обаче ръководен от своя инстинкт, Шелинг успя да извлече от твърде особеното се душевно

устройство един здрав принцип, за който впрочем може да се каже: за всеки лекар би било извънредно полезно, ако в цялата си практическа дейност и в личната си преценка за същността на здравия и болния човек, той се ръководи тъкмо от този принцип. А сега нека да Ви припомним тези думи на Шелинг. Всъщност те са образец на смелост. Шелинг просто казваше: да познаваш природата, означава да твориш природата. Но първото нещо, което хрумва на човек след като чуе такъв афоризъм. Макар и да е изречен от гениална личност -, е че този афоризъм е напълно абсурден. Защото никой не може сериозно да приеме, че като обикновен земен човек в своето физическо тяло, той е в състояние - чрез познанието си за природата - да се извиси до един истински творчески акт. Разбира се, в областта на техниката ние постоянно създаваме нещо ново, но то далеч не е в смисъла на Шелинг, а по-скоро като едно съчетание и подреждане на природните сили, което дава възможност на самата природа да се изяви в една или друга посока. И така, ние имаме работа с един абсурд, определящ цялото мислене на гениалния човек Шелинг. Да познаваш природата, означава да твориш природата.

Но вчера аз не случайно Ви цитирах и едно друго изречение, което е в пълна противоположност на първото: да познаеш духа, означава да разрушиш духа. Самият Шелинг не е формулирал последното изречение точно по този свършен начин. Ако обаче един наш съвременник се доближи до Антропософията и се опита да развие своите духовни сили, своето духовно търсене, той ще види, че всъщност тези две изречения го връщат назад към прадревната инспирация. Разбира се, Шелинг не беше посветен; той беше просто един гениален човек и насочен от своя инстинкт, той успя да формулира едното изречение. Ако човек се заеме с такива изследвания, каквито по времето на Шелинг изобщо не се правиха, той установи че това изречение е в удивително съзвучие с прадревното мистериенно знание. Обърнем ли се към другото изречение, ще открием че и то е в съзвучие с древната мъдрост. От гледна точка на съвременното знание, тези две изречения остават свършено непонятни и абсурдни. Обаче от друга страна, взети заедно, те насочват към най-важните тайни на човешката организация, към състоянията на здраве и болест. Ако отправим поглед към външната природа, към завършените природни процеси, ние бихме казали само това: да познаваш природата означава най-вече да я следваш и пресъздаваш в своите мисли. Защото това, което наричаме наши мисли и което не е в състояние да израсне като пресъздаващ природата процес, това на което липсват вътрешните образни и строителни сили, точно него ние развиваме като наше човешко мислене, като наш изтъкан от мисли и представи душевен живот, в основата си е не нещо друго, освен това, което около периода на зъбната

смяна (т.е. 7-та година) се обособява и еманципира от физически-етерния организъм, след като преди този период е действувало дълбоко вътре в човешкия организъм като сили на растежа. Така че онази енергия, която се корени във физически-етерния човек през неговите детски години, за да упражнява през тези детски години една наистина творческа и съзидателна дейност, сега след изграждането на физическото тяло постепенно заглъхва и метаморфозата в образния, мисловен и представен свят на буйно израстващия душевен живот: накратко: същата тази енергия - като една филтрираща в самата си творческа субстанциалност мирова сила - нахлува в нашите мисли, в нашите представи. Това, което преди 7-та година е имало важни организиращи функции в нашия организъм, след 7-та година ние го имаме като познание. Преди това то е имало важни организиращи и съзидателни функции, то е било заето с творчество. Само че това творчество не е нещо, което можем да видим във външната природа, то е нещо до което ние можем да вникнем вътре в нашия организъм. И точно защото детето би могло да бъде и един мъдрец, и да се произнася не само за външната природа, но и за това, което се извършва в неговия собствен организъм - стига то да погледне към тялото си и стига да вижда какво става там - точно затова и ние като Шелинг, бихме казали: да познаваш тази природа, означава да твориш тази природа, - и тогава детето наистина би било просто проникнато и импрегнирано с творческите съзидателни сили, напълно би се сляло с тези съзидателни сили. Ето защо в своя медицински инстинкт, в своя физиологичен инстинкт, Шелинг направи не друго, а това, което за целия по късен живот представляваше един пълен абсурд - от забравената епоха на детството той извади могъщи природни сили и заяви: в по-късната възраст нашето човешко познание не е нищо друго, освен обузданите и отслабени строителни сили; и ако детето би могло да участва в познавателния процес, тогава ние би трябвало да кажем: да познаваш, всъщност означава да твориш, означава да развиваш непрекъснатата творческа дейност. Обаче тази творческа дейност ние не можем да изнесем навън, ние можем само да я съзерцаваме вътре в нашата телесна организация. Но какво всъщност става, когато - както твърди един гениален човек като Шелинг - тази творческа дейност се развихри и нашата телесна организация? Виждате ли, самата гениалност се основава на това, че човекът съхранява известни черти от своето детство до по-късната възраст. Никога не са гениални тези хора, които така или иначе остаряват, които в определена възраст приемат остаряването като нещо естествено; гениални са тези хора, които внасят в по-късната си възраст нещо творческо, нещо позитивно - детско. Да, това са онези позитивни и детски елементи, онези творчески елементи, които - ако ми позволите този не твърде

изискан израз - просто нямат време да се изявят навън, защото познавателните сили ги обръщат и тласкат обратно навътре. Те всъщност са онова наследство, което ние донасяме със себе си, когато чрез раждането идваме във физическия свят. Ние донасяме със себе си организиращи сили и чрез Антропософията ние можем, така да се каже, да ги съзряваме, да ги виждаме. А един такъв човек като Шелинг чисто и просто успя да предусети всичко това, благодарение на своите здрави инстинкти.

Но всеки един човек, способен на такова съзряване знае, че след смяната на зъбите, тези духовно-душевно организиращи сили, които през първите 7 години изграждат физическия организъм, далеч не изчезват, а само преминават в един друг етап. Те претърпяват, така да се каже, една регресия, но все пак дори и в по-късните години, ние продължаваме да разполагаме с тези организиращи сили. Това, което става в периода на зъбната смяна, е че етерните строителни сили се освобождават от физическата организация и нахлуват в съзнанието като сили на спомнянето. Ние пробуждаме паметта от нейното латентно състояние, ние превръщаме нашите растежни, двигателни и равновесни сили в сили на едно качествено ново душевно съзряване. И така, Вие виждате, че в нормалния ход на човешкото развитие, тази растежна сила трябва да се преобразува в духовно-душевна сила, бих казал още - в сила на спомнянето, в сила на мисленето. А сега нека да приемем, че по някаква неизвестна причина, в организма се задържат и складират прекалено много от тези организиращи сили, които иначе би трябвало да действуват свободно и неорганично тъкмо в ранните детски години; тези сили се задържат и застават долу в организма, те така моделират цялостното развитие на човека, че вече не се трансформират по естествения и целесъобразен начин в сили на спомнянето. Така се стига до там, че вместо да се проявяват в дневния живот на обикновеното съзнание (като мисли, представи и т.н.), те започват да действуват при всяко заспиване; всяка нощ, от заспиването до пробуждането те смущават и пречат на човешкия организъм.

Ако следвате своеобразния ход на медицинската феноменология, която аз само бегло разкривам по време то на тези кратки лекции, Вие ще се убедите: напълно е възможно, щото онези сили, които в дадена възрастова граница са длъжни да се трансформират в по-висши духовно-душевно сили, да изостанат и да се натрупат по един неправилен начин във физическата организация. Така се получава това, за което Ви говорих вчера. Ако по време на зъбната смяна организиращите сили се трансформират в духовно-душевно сили по един правилен ритъм, този правилен и нормален ритъм гарантира в по-късните години нормално функциониране на растежните сили, а от там и едни напълно нормална структура и

едно нормално функциониране на целия човешки организъм. Но в противен случай, т.е. ако това трансформиране и преобразяване се извърши в недостатъчна степен, тогава организиращите сили остават "долу" и се проявяват като онези новообразувания, като онези карциноматозни новообразувания, за които става дума вчера. По този начин ние бихме могли да изследваме процесът на боледуването в късната възраст, както направи това и д-р Трокслер през първата половина на 19-ти век. Тук се налага и неизбежното сравнение с детските болести, защото ясно е, че те не могат да имат същия произход, тъй като в детската възраст все още не се извършва никаква трансформация на етерните строителни сили. Ако обаче изучим болестните причини, валидни за късната възраст, ние ще се доберем и до възможностите да говорим за болестните причини в детската възраст. И тогава ние, впрочем, ще стигнем до същите изводи, само че от обратната страна. Тогава ние ще открием, че причините за настъпването на детските болести са в твърде голямо присъствие на духовно-душевната организираща сила в човешкия организъм. За онзи човек, който е постигнал известни възможности за съзерцание в тази насока, нещата изпъкват особено ясно, ако той насочи вниманието си върху феномените на скарлатината и дребната шарка. Там той може да установи как в детския организъм започват да бушуват онези духовно-душевени сили, които в случая действуват много по-мощно, отколкото е редно. И целият ход на тези заболявания може да бъде разбран само в мига, когато този духовно-душевен тътен в организма бъде видян като същинска причина на тези заболявания. И сега вече ние не сме далеч - тук аз моля за най-сериозно внимание в моите думи, тъй като няма да на правя нито крачка нататък, дори и тя да е оправдана от досегашното обсъждане на нашата тема, защото това, което всъщност искам, е само да загатна колко напред може да се устреми човекът - не сме далеч от това, да признаем нещо, което ще бъде от извънредно голямо значение за едно истинско познание. Ако сме доведени до там да проумеем, как при едно карциномно заболяване в късната възраст, започва да работи не друго, а излишък от организиращата сила, т.е. задържаната "долу" организираща сила, пораждаща, така да се каже, един изолиран остров от организираща енергия и сила, тогава ние на всяка цена ще си кажем: *ако зрялата възраст ни отправя назад към ранното детство, то неизбежно и това ранно детство ще ни отпрати към времето преди зачатие-то, така ние ще бъдем отправени назад към онова духовно-душевно развитие на човека, през което той е минал преди инкарнацията му в сегашното физическо тяло.* Един такъв човек е донесъл със себе си твърде много духовно-душевна сила от своя пред-земен живот, така че този излишък сега оживява и по същество той е, който поражда детските

заболявания. И занаяд само така, само чрез подобни духовно-душевени откровения, ние ще успеем да излезем от суетните и не плодотворни материалистични дебати, в които днес са затънали както физиологията, така и терапията. Дори и днес вече може да се види, че това, което Антропософията или Духовната наука изнася, съвсем не се основава на предположението, че духовният изследовател е твърде далеч и безнадеждно откъснат от физическата материя, че е дилетант в областта на физическите изследвания; *напротив, аз бих добавил в скоби, че много от тези, които се имат за духовни изследователи, са тъкмо такива дилетанти, каквито не трябва да бъдат.* За да стане един човек духовен изследовател, той трябва да навлезе в областта на физическите изследвания много по-дълбоко отколкото обикновения естествоизпитател. И ако той вникне в явленията сериозно и интензивно, самите те ще го въвлекат вече в духовно-душевните сфери, особено пък ако той трябва да се произнесе по въпросите на боледуването.

От друга страна, изречението: *"Да познаваш духа, означава да разрушаваш духа"* - е също така един абсурд. Обаче това изречение на свой ред също ни насочва към нещо, което трябва да проумеем, да разберем. Точно както изречението *"Да познаваш природата, означава да твориш природата"* - ако го схванем правилно ни отправя към най-ранните детски години и в частност към епохата преди раждането, така и другото изречение: *"Да познаваш духа, означава да разрушаваш духа"* - ни отправя към края на човешкия живот, към това, което действа умъртвяващо в човека. И ако Вие се позовете по един парадоксален начин на това изречение: *"Да познаваш духа, означава да разрушаваш духа"* - ще откриете, че в живота практически то не трябва да бъде смятано като нещо неясно и абсурдно. Защото ако човекът престане да е празен мечтател и развие едно истинско себепознавание, той е напълно сигурен: *Да познаваш духа, това означава непосредствено виждане в духовния свят, това означава непосредствено съзерцаване на образи и същества от духовния свят, това означава постоянни разградни процеси, постоянни процеси на разрушение в човешкия организъм.* Ако се пренесем в съзидателната епоха на детството, там ние ще открием постоянни градивни, изграждащи процеси, но тези изграждащи процеси имат това свойство, че те сериозно помрачават нашето съзнание. Затова и през годините на нашето детство ние постоянно сънуваме, постоянно сме в един полусън, затова и съзнанието там никога не е напълно будно. Ето защо нашата земна духовност - истинската и съзнателната духовност е все още заглушена от растежните сили - е всъщност това, което ни организира открай до край, и в мига, когато тази сила прониква в съзнанието, тя представя вече да ни организира в предишните мащаби, в предишната

цялост. И ако в епохата на детството ние откриваме онези сили, които са градивни, но и помрачаващи съзнанието, то по-късно, в развитото мислене на зрелия човек, ние откриваме разградните процеси, които правят неговото съзнание будно и ясно.

Но модерната физиология не се интересува от тези неща. Ако вземете който и да е основен феномен на модерната мозъчна физиология, както и определен душевно-духовен процес, който протича съзнателно, Вие ще установите, че тук нещата не опират до едни или други растежни сили, а до процеси на определяне, до процеси на разграждане, свързани с едно бавно и постоянно умирање. Ако се запознаем основно с онези сили, които действуват духовно в нашето съзнание, ние неизбежно ще познаем в тях силите на смъртта. Както в началото на човешкия живот ние се срещаме с несъзнателните творчески сили, така и чрез съзнателните мисловни и представни сили, т.е. чрез онези разрушителни сили, които се разкриват пред нас в хода на земния живот, като постоянно ни разграждат и умъртвяват, за да ни отведат накрая в земната смърт, ние сме изправени пред другия край на живота, пред смъртта. И отгук раждането и смъртта - а още по-добре: *зачатието, раждането и смъртта - не могат да бъдат разбрани по друг начин, освен като едно свързване с духа*. И ето защо в изречението: *"Да познаваш духа, означава да разрушиш духа"* е вложено нещо много повече: *ако не би приел духа малко или много наивно, а така както приемаш външната природа, тогава това, което действува умъртвяващо в съзнателните мисли, представи и чувства, трябва да отстъпи, тогава разградните процеси би трябвало да отстъпят*. Това означава, че в този момент човекът би постигнал едно надмощие над духовното, едно потъпкване на духовното в сферите на несъзнателното. Но така би се стигнало и до едно изнасяне на духовни сили извън човешката организация. Обаче всичко това не може да се извърши с помощта на съзнанието, защото то не може да проникне в този разграден процес, в този духовен процес. И тук ние можем да прибавим:

Рис. 2

докато при организиращите процеси - естествено тук давам само една абстрактна схема - ние запазваме устройството, или така да се каже, конструкцията на човешкия организъм (рис. 2), в която духовно-душевното пулсиране като могъща организираща сила (рис. 3, червено), то

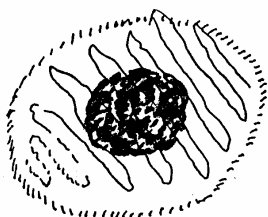

рис.3

при втория случай ние не позволяваме на организиращите и помрачаващи нашето съзнание сили да проникват в устройството на човешкия организъм, а се стремим да изтласкаме тези духовно-душевени сили навън (рис. 4). Обаче с помощта на нашия Аз ние изобщо не можем да проумеем какво става всъщност тук, защото Аза е дълбоко свързан с орга-

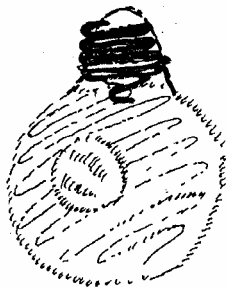

рис.4.

низма. Така ние се доближаваме до другата страна, където човекът започва да развива Духа, т.е. където започва да развива волева дейност в областите на Духа. И в проявите на волевата дейност, в проявите на волята, която остава не съзнавана, която е една дълбоко спяща и сънуваща воля, ние всъщност изтръгваме от нашата организация нещо духовно. Тази друга страна от човешкото същество е манията, тя е бушуващата страна, при която човекът става буен и див. И различните форми на т.н. душевни заболявания (на немски - "духовни") произлизат от обстоятелството, че тук, т.е. при телесните заболявания ние имаме един духовно-душевен елемент, който отказва да принадлежи повече към физическия организъм (рис.3), докато при т.н. душевни заболявания ние изтръгваме от физически-етерния свят нещо духовно, което впрочем би трябвало да

е вътре в организма (рис.4). По този начин ние успяваме да осветлим от друга страна това, до което стигнахме вчера. А утре ще се убедим, че

именно този ръководен принцип е в състояние да ни отведе до такива терапевтични постижения, които се потвърждават на всяка крачка в медицинската практика.

Ако размишляваме за причините на една телесна болест, в края на краищата ние трябва да стигнем до идеята за едно духовно смущение във физическия организъм.

Разбира се, ние не трябва да си представяме тези неща абстрактно. Човек, комуто липсва усета за съотношенията между духовните сили и физическия организъм, изобщо не трябва да се произнася за тези неща. Но ако човек познава съотношенията между духовния и физическия свят, той може да се ориентира и да посочи един често срещан духовно-душевен факт, какъвто е например свръхорганизацията в един или друг орган. Да, във всички случаи, при които нямаме работа с някакво драстично външно действие, ние можем да се доберем до болестните причини тъкмо по този начин.

Обратно, при душевните заболявания, при така наречените душевни заболявания, нещата са поставени така, че можем да сме напълно сигурни: *ако човек вярва, че може да извлече знание от съмнителната психопатологична феноменология, ако вярва, че може да спечели нещо от описанието на душевните абнормности - а само по себе си то е твърде полезно - тогава той остава в една пълна абстракция.* Разбира се, с тези описания той може да предизвика сензации сред лаиците, защото винаги е любопитно, когато един неуравновесен или смахнат човек се отклонява от общоприетите норми на поведение. Да, в нашето време интересно е това, което е рядко, което е куриозно. Ако обаче човек застине на това ниво, той се обрича на пълна пасивност, на пълно безплодие. Той не може да добави абсолютно нищо към дилетантските представи, че ето - душата в този момент е болна и трябва да се лекува с душевни или лекарствени средства. А тъкмо при така наречените душевни заболявания, нещата се определят изключително много от това, че в един или друг вътрешен орган е налице извънредно слаба, извънредно недостатъчна организация.

Ако човек иска действително да разбере една меланхолия или една хипохондрия, които са преминали онази степен, която вече ги определя като несъмнени душевни заболявания, той изобщо не трябва да се задълбочава и да гадае в областта на душевното, а трябва да насочи поглед към *коремната област* на засегнатия болен, да проучи как се проявява там недостатъчната организация, как тази недостатъчна организация - ако си послужим с един израз от химията - причинява един вид "утай-

ка", било то в стомаха, черния дроб, жлъчката и т.н. Аз добре зная, че тези процеси съвсем не са така удобни за изследване, както ужасно гру-

бите процеси - защото и хистологията е нещо извънредно грубо - към които се обръща днешната наука. Психолозите може и да са нещо полезно, но това което е истински необходимо, се състои в изискването, че т.н. душевни заболявания трябва да се свържат не с друго, а с телесните състояния на човека. Впрочем по този начин те ще стават и все по-малко интересни. Разбира се, много по-интересно е, когато при един хипохондрик ние ангажираме целия му духовно-душевен космос, отколкото да говорим, че в неговия организъм действа една недостатъчно организирана сила. Много по-интересно също е, да търсим причините за хистерията в едни или други душевни изживявания, отколкото да говорим за веществообменни нарушения в половите органи. Но по този начин всичките ни усилия биха увиснали във въздуха.

Антропософията не се ръководи от принципа, че тя трябва да търси Духа и само Духа. Това тя съвсем спокойно може да предостави на спиритистите или на други интересни и не многобройни хора - за съжаление те наистина са малко на брой - самата Антропософия обаче изобщо не е склонна да повтаря постоянно: *дух, дух, дух, а се стреми наистина да обхване духа, да проучи въздействието му и по този начин безпогрешно да вникне в самата същност на материята*. Тя не страда от гордостта на съвременната психиатрия, която третира душевните заболявания по един абстрактно-духовен начин, а воюва за едно здраво и материалистично обяснение на душевните заболявания. Ако се вгледаме назад, дори и в недалечната епоха преди *Гризингер*, ние ще установим, че когато психиатрите поставяха своите диагнози, те изобщо не се съобразяваха със соматичния статус на пациентите. А как изглеждат нещата днес? Психиатрите са свикнали да се занимават в своята литература и в своята практика изключително само с описанието на душевните абнормности.

Но по този начин те улесняват нахлуването на материализма в една абстрактна и мъртва духовност. Тук лежи и истинският трагизъм на материалистичното светоусещане. Точно в това е забележителното на материализма, че на определено място и в определено време, той стига до пълно неразбиране на материята, стига до трагична безпомощност пред материята, докато този, който се обрича на Духа, той изследва Духа във всичките му прояви, вкл. и до проявите му в материята, където той, Духа, така да се каже, се оттегля, отдръпва, предизвиквайки едно "*натрупване*" на материята, какъвто е случая и с т.н. душевни заболявания.

Да, аз трябваше да изложа тези неща днес, за да мога утре да говоря пред Вас за основните насоки в терапията. Ако физиологията и терапията приемат основните принципи на Антропософията, тогава те могат да

разгърнат обогатените си сили и в социалната сфера. Ние не вървим по пътя на една абстрактна, сляпа и жизнеотблъскваща наука, а се стремим

да навлезем в живота сърцевината на човешкото същество, на човешката общност, да основем и задвижим една истинска и жива наука не само в областите на Духа, но и в самия социален живот. Защото в най-новото историческо развитие на човечеството, ние сме изправени пред един извънредно интересен социален феномен. В последно време ние ясно виждаме как хората се разделят на две големи групи - на една буржоазно-аристократична класа и на една пролетарска класа; *виждаме как едностранчивата аристократична класа е обхваната от един фалшив копнеж по духа, от един подчертан материализъм в душевното търсене и как от друга страна пролетарската класа е обхваната от един злокобен спиритуализъм в сферата на материалните интереси.* Но какво ще рече спиритуализъм в сферата на материалните интереси? Това ще рече: *пълен застои по отношение на активните проблеми на битието!* В същото време когато пролетариата издига научния материализъм в свой жизнен светоглед, аристократичната класа се опитва да проникне в Духа по един неправилен материалистичен начин. И въпреки това пролетариите станаха материалисти, а аристократите - спиритисти. Защото ако случайно откриете спиритисти сред пролетариите, Вие веднага ще разберете, че те не са израснали от самата пролетарска среда, а че тук имаме работа с някаква "мимикрия", че тук се подражава, че става дума за нещо като заразяване - утре ще говорим тъкмо за него - от аристократично-буржоазния елемент. И ако от друга страна откриете материализъм сред аристократите, Вие ще установите как той се мъчи да проникне в най-дълбоките и святи области на Духа, но с неистовото желание да съзре Духа по един земен, по един материален начин; *и всичко това израства от онази първична декадентска едностранчивост, която е изначално присъща на човешкото същество и която сега се предава от аристократичния елемент на буржоазния елемент като един вид заразяване.* И когато човешкият стремеж към овладяването на Духа, се чувства принуден да застине в материята - защото тук липсва и съответното училищно образование -, когато в копнежа си по Духа, пролетариата е принуден наистина да застине в материята, тогава материализъм се превръща в позиция, превръща се в светоглед. Пролетариатът превръща материализма в свой основен светоглед например там, където разглежда историята като един механичен, като един материален процес. От своя страна, аристокрацията превръща материализма в спиритизъм, понеже спиритизмът е всъщност материализъм, и той не може да бъде изповядван честно, защото спиритизмът лъже и твърди, че неговите последователи са спиритуални духове. След тези необходими въвеждащи думи,

позволете ми утре отново да продължим обсъждането на нашата основна тема.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 9 октомври 1920 г.

Разбира се, в краткото време, отредено за специалните проблеми на лечението, ние бихме могли да загатнем само някои общи положения. От друга страна, бих желал да кажа, че да навлизаме в детайлите на медицинската терапия - без да сме изправени пред една тясно специализирана аудитория, какъвто беше случая тази пролет тук - е според мен нещо твърде съмнително. Защото от една страна за бъдещето развитие на човечеството ще бъде извънредно необходимо да се запази и предаде целия арсенал от лечебни фактори, така да се каже, цялата последователност и логика на медицината, за да се утвърди в нея едно пълно с доверие отношение между лекар и пациенти; *необходимо ще бъде още едно съвършено разбиране на ръководните медицински принципи от страна на широките кръгове - неизбежно условие за изграждане на социалната хигиена.* Разбира се, от друга страна ще бъде крайно нежелателно, ако в медицинската област се ширят дилетантски и лаически преценки - нещо твърде разпространено в нашето съвремие. И аз отново бих желал да изтъкна, че изобщо не е в моите намерения да се насърчава каквото и да е знахарство, или пък неща от този род. В нашата Антропософски ориентирана духовна наука решително трябва да се утвърди стремеж към истински медицински изследвания, към истинско медицинско изкуство. И разбира се тук не следва да се предприема атака срещу онези хора, които изхождат от едно, така да се каже безгранично незнание, и се обявяват против всичко, което те наричат школка медицина и т.н.

Но към нещата, които разглеждаме днес, трябва да се прибави и друго: *в днешната медицина с особена сила нахлуват последиците от нашия хаотичен социален ред и те образуват в самата медицинска наука не друго, а партии, и тези воюващи по между си партии едва ли изглеждат иначе, освен като познатите нам политически партии.* Съвсем ясно е, че всичко това е крайно нежелателно за медицинската наука, и че спорът между алопати и хомеопати, между така наречените университетски възпитаници и народните лечители само ще внесе объркване там, където всъщност е необходимо разбиране и дълбоко доверие между медицинските среди и най-широките кръгове от населението. Виждате ли, аз трябваше да спомена всичко това, за да поставя на здрави основи нещата, за които ми предстои да говоря днес.

Аз вече обърнах вниманието Ви, как от една страна духовно-душевните сили се намесват в процеса на човешката организация и, така да се каже, намират израз в соматичните болестни процеси, т.е. това става когато

тези сили се обособяват по неправилен начин от физическия орган, което води до тяхното разрастване там, на физическото поле. В този слу-

чай ние имаме пред себе си онези заболявания, при които се касае например за новообразувания в организма. От другата страна ние заставаме пред онези заболявания, при които духовно-душевните сили проникват твърде слабо във физическия организъм. В резултат на това определени части и органи от физическия организъм, които не са обхванати в достатъчна степен от организиращите процеси, вместо да се урівновесяват и хармонизират от духовно-душевните сили започват да проявяват извънредно мощно своята физическа същност. Тогава духовно-душевните сили не успяват да се свържат по правилен начин с Азовото съзнание и, така да се каже, се изливат навън, при което възникват онези форми на заболявания, наричани от нас само в преносен и фигуративен смисъл душевни заболявания. Обаче в мига, когато преминаваме от една разумна и здрава физиология към една разумна и логична патология и терапия, тези възгледи трябва да се модифицират и да станат още по-точни. Те трябва да се обединят около един важен принцип за същността на човека. Този принцип е застъпван многократно от нас тук, в Дорнах, но сега той трябва да бъде схванат в съвършено друга светлина. Става дума за троичното устройство на човешкия организъм. От една страна в душевната сфера ние имаме троичния принцип под формата на представи, чувства и волеви импулси. Обаче на това троично устройство в душевната сфера напълно съответствува и едно троично устройство в телесната сфера под формата на нервно-сетивна система (или системата – глава), ритмичната система и системата веществообмен - крайници. Аз настоячиво моля да се отбележи, че тази подялба на човешкия организъм е не интелектуална, а по-скоро пластична, образна и жива. Защото ако под системата - глава, един човек би подразбрал например това, което се простира до гърлото, под ритмичната система - това, което е вложено в средната част на човешкия организъм; *и под системата веществообмен - крайници: съответните смилателни процеси, метаболизма и половата система, тогава от една такава външна подялба той не би извлякъл същественото.* Защото тук става дума за това, че нервно-сетивната система е локализирана предимно в главата, обаче тя носи в себе си стремежа да се разшири в целия останал организъм. Така че ако тук ние говорим за нервно-сетивната система в антропософски смисъл, тогава трябва да я определим като онази система от функции в човешкия организъм - защото ще дефинираме нещата не според техните пространствени съотношения, а според техните функции - която е локализирана предимно в главата и която се стреми да разшири дейността на главата върху целия човек, така че в известен смисъл превръща целия човек отново в глава.

Така стоят нещата и с останалите системи. И когато един лекомислен професор по медицина, който изобщо няма сериозното намерение да

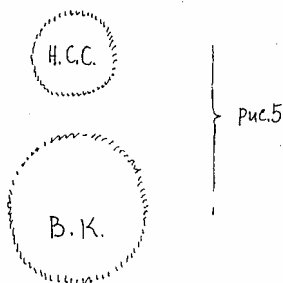
навлиза в тези неща, а само да ги оклеветява пред света, когато с т.н. "стомашна система" той иска да дискредитира това, което ние определяме като система на вещество обмена, тогава той постъпва съвсем не-лепо. По този начин той доказва, че няма разбирането за истинския функционален замисъл на тази подялба, а че се ограничава само във видимите пространствени съотношения.

Но ако вникнем правилно в тази подялба на човешкото същество - за която бяха изнесени толкова лекции и описани толкова много подробности - тогава ни е лесно ще си изградим нагледната и жива представа за разликите между системата на главата, т.е. нервно-сетивната система от една страна и системата вещество обмен - крайници от друга, както и за функциите на средната система, ритмичната система, която е предназначена най-вече да осигурява равновесие между другите две системи. Ако искаме да обхванем цялостно човешкото същество, тогава ние имаме пред себе си следното: *същинската представна и възприемаща дейност на човека има своите физически основи в това, което се разиграва физически именно там, в нервно-сетивната система.* Нещата съвсем не са така устроени, както си мислят психологията и физиологията: *а именно, че в нервно-сетивната система се разиграват също и онези процеси, които са присъщи на чувствата и на волята.* Не, при едно по-точно изследване нещата изглеждат съвсем иначе. И едно такова по-точно изследване - поне в ръководните линии - Вие ще откриете в моята книга "Върху загадките на душата"; *и все пак, в тази насока ще трябва да се работи още много.*

Тогава не само духовната наука, но и редица други научни дисциплини ще потвърдят, физически и емпирически ще потвърдят, че човешките чувства изобщо не зависят от нервно-сетивната система, а от ритмичната система, и че както представите и възприятията се осъществяват чрез нервно-сетивната система така и чувствата се осъществяват чрез ритмичната система; *и че едва чрез взаимодействието между ритмичната и нервно-сетивната система - с помощта на ликворния ритъм, който се предава на нервно-сетивната система - тази нервно-сетивна система става носител на възприятно-представния живот, отличаващ се с това, че ние издигаме нашите чувства нагоре до представите, като по този начин денем сме в състояние да възприемаме притъпено-сънищния си чувствен живот.* И като чувственият живот е непосредствено свързан с ритмичната система, така и волевият живот е непосредствено свързан с веществообмена. Но веществообмена естествено действа и в мозъка - макар и косвено - така че ние сме в състояние да получим предс-

тава за нашите волеви импулси, които иначе биха се разиграли като несъзнаващи и спящи процеси дълбоко вътре в нашия организъм.

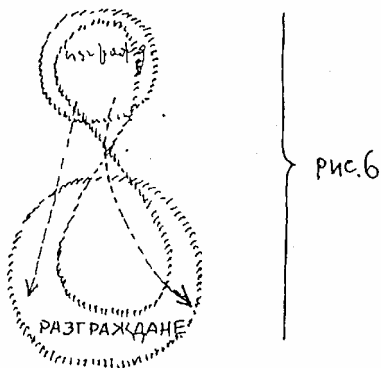
Вие разбирате, че в човешкия организъм ние имаме три различни системи, които участвуват по различен начин в душевния живот. И тези системи са не само различни една от друга - както вече казах, днес бих могъл само да скицирам тези неща - така че от една страна имаме нервно-сетивната система, а от друга - функциите на веществообмена, на системата веществообмен - крайници (рис.5). Сега вече идва момента, когато е наложително да си изградите представа за връзката между веществ-

твообмена и крайниците. Разбира се, това никак не е лесно. Засега се помъчете да вникнете в действието на подвижните крайници върху веществообмена. Това действие е много по-голямо, отколкото обикновеното съзнание допуска. Обаче тези две системи, нервно-сетивната система и системата веществообмен-крайници, са в известен смисъл коренно противоположни. И за целите на една разумна и логична патология, която естествено прелива и в терапия, тази коренна противоположност трябва да бъде разбрана основно; *неизброимите детайли, които биха могли да се прибавят, трябва да се изучават основно и грижливо*. Защото когато се навлезе в детайлите, се установява следното. Установява се например това, което изтъкнах още вчера: *че в нервно-сетивната система се разиграват предимно разградни процеси, че цялата ни възприятно-представна дейност в будно състояние е свързана не с растежните и градивни процеси, а с разградните процеси, с процесите на отделяне*. Но този извод можем да стигнем и от това което предлага днешна емпирична физиология, стига да разсъждаваме здраво и логично. Общо взето, дори и днес съществуват достатъчно емпирични доказателства, или по-добре казано - емпирични потвърждения за същите истини, до които Антропософията се добира с помощта на своите специфични средства. Вземете на пример това, което съобщават някои физиолози относно физическите процеси в нервната система, които се разиграват едновременно и успоредно с възприятно-представната дейност. Тогава Вие ще се убедите, че нашите твърдения за връзките между мисленето и разград-

ните процеси, са всъщност много добре подкрепени. После идва нашето твърдение че при волевите импулси, при осъществяването на волевите

решения, човек ангажира не друго, а системата веществообмен-крайници, т.е. градивните процеси в своя организъм. Но Вие добре знаете, че всички отделни функции в човешкия организъм са най-тясно вплетени една в друга, че те са в постоянно взаимодействие. И ако се ориентираме правилно в нещата, ние трябва да заявим: *градивните процеси действуват в разградните процеси отдолу нагоре, разградните процеси действуват в градивните отгоре надолу*. Ако следваме логичния ход на нещата, ние неизбежно ще стигнем и до уравнивяващата система, до

ритмичните процеси, които вмъкват градивните процеси в разградните и обратно. И ако изследваме нещата още по-нататък, не външно и механично, а според дълбоката същност на кръвната циркулация, според дишането, ние навсякъде ще открием особени процеси, особени протичания които са непостоянни, а малко или много прекъснати, ритмични. Сега аз не мога да се впускам в честотата и ритъма на тези прекъсвания - те имат своя дълбок смисъл, важното е че тук ние навсякъде се срещаме с едно специализиране на тази ритмусова крива, която аз бих означил по следния начин (рис.6). Дихателният процес е само един частен случай от тази крива; *когато разглеждаме кръвния поток в неговото движение от сърцето нагоре към главата или съответно към белите дробове и надолу към тялото, ние имаме само една или друга специализация на този процес*. Накратко, ако раздвижите и съживите всичко, за което аз само загатвам, Вие ще навлезете във функциите на човешкия организъм не по един мъртъв, а по един вълнуващ и жив начин. Но за тази цел Вие трябва да съживите самите Ваши представи. Вие трябва да сте в състояние да си представите един пластичен и жив образ на човешкия организъм. Човешкият организъм не може да бъде обхванат с онези спокойни и абстрактни представи, с каквито би желала да го обхване днешната фи-

зиология и патология; *той трябва да бъде обхванат с такива подвижни представи, които от своя страна дори се намесват във вътрешните*

движения на онези човешки органи, които съвсем не са средище на пасивни и механични взаимодействия, а нещо много, много повече. Така в човешкия организъм ние стигаме до едно постоянно взаимодействие между разградните, умъртвяващите процеси и градивните, растежни процеси. Без това взаимодействие човешката организация не може да бъде разбрана.

Но какво всъщност става при това взаимодействие? Разгледайте нещата още по-внимателно. Когато чрез ритъма разградния процес на нервноретивната организация се намесва и започне да действа в системата веществообмен-крайници, тогава възниква нещо и то започва да противодейства спрямо веществообмена, спрямо този веществообмен то е като една отрова. И обратно, когато градивните процеси - естествено чрез ритмичната система - се намесят в системата - глава, там те започват да действуват като една отрова, като една интоксикация. И тъй като тези системи - както вече загатнах - са разположени в целия организъм, ние самите ставаме арена и свидетели на една непрекъсната интоксикация и дезинтоксикация, които обаче се превеждат в равновесие с помощта на ритмичните процеси. Тук - ако изобщо можем да сведем процесите на здравето до един естествен процес - тук съвсем не се касае за това, че ние проникваме в един природен процес, какъвто бихме могли да си представим по един или друг едностранчив, по един разсъдъчен начин; *тук ние навлизаме в два противоположни процеса, от които единия действа болестотворно спрямо другия, и ние не бихме могли да живеем в нашия физически организъм, ако не сме постоянно ангажирани с това да възприемаме болестните причини на главата, устремена надолу към системата веществообмен-крайници, както и да възприемаме болестните причини на веществообмена, устремен нагоре към главата.* И както неравномерно натоварените везни се накланят по чисто природни закони, така и самия живот - доколкото той е в едно динамично, а не в едно статично равновесие - може да се отклони в едната или другата посока. Така че лечението представлява не друго, а да разтоварим главата от прекалено силната интоксикация на веществообмена, да отнемем неговото интоксикаращо действие.

Или обратно - да смекчим разградните процеси на главата, ако те започнат да действуват прекалено интоксикаращо в системата на веществообмена. И все пак до едно съвършено вникване в тази област може да се стигне само ако човек разшири наблюдението си над цялата природа, т.е. ако е в състояние да обхване тази природа в духовнонаучен смисъл. Ако насочите поглед към растението, към процеса на неговото форми-

ране, Вие ясно долавяте, че в макрокосмически смисъл става едно устремяване нагоре, едно извисяване над Земяния център, и Вие можете да

изучите тази растителна метаморфоза, поне в общи линии, именно в произведението на Гьоте "Метаморфози на растението".

В това съчинение на Гьоте са описани само най-първичните елементи на растението. Обаче тяхното изследване трябва постоянно да се задълбочава, и ако спазваме определени принципи в това изследване, ние стигаме до едно живо съзерцание над всички процеси, които осигуряват израстването; *а вкоренявайки се в почвата, растението ни показва едно израстване в обратна, в негативна посока, и чак после то започва да расте нагоре, преодолявайки притегателната сила на земята, за да стигне накрая до цветове, плод и семеобразуване.* По този начин човек може да постигне много. По този начин той може например отново да се доближи до една противоположна сила. И Вие сте в състояние да наблюдавате тази противоположна сила, ако изследвате процесът - това е само един от възможните примери - на обикновената бреза. Вегула алба, а по-точно процесът, който напредва от формирането на корените, през формирането на стеблото, кората, за да се стигне най-после - чрез взаимодействието между процесите на стеблото и кората - до образуването на листата. Всичко това ние можем да изследваме добре в пролетните седмици, когато се появяват кафеникаво оцветените млади листа на бялата бреза. И ако добре изследваме всички тези неща, ние ще получим един пластичен и жив усет за една метаморфоза на силите, които се разиграват и действуват във вътрешността на растението. От една страна ние ще получим усещането, че в процесите които формират растението, действа едно силово направление в посока отдолу нагоре. Но от друга страна ние ще установим и едно друго действие, едно забавено действие, което първоначално е локализирано в корените като сила на тежестта, като гравитация, и което едва после - след като растението се изтръгне от земната субстанция и развие формите си във въздуха - започва да взаимодействува със силите на израстването. И тогава ние стигаме до един интересен и много съществен момент: *ние виждаме как устременията нагоре растежни процеси водят до едно натрупване на определени соли, на калиеви соли в кората на бялата бреза, които всъщност са последица от действащите надолу сили.* Тези последни сили влизат във взаимодействие с устременията нагоре сили, които са особено склонни към образуването на белтък, и които бих могъл да нарека албуминизиращи сили. Да, тук аз само загатвам за един определен начин да се навлезе в сложния растителен процес. И Вие виждате, че ние навлизаме в този процес по такъв начин, че си изграждаме една жива представа, за това как се натрупват калиевите соли в кората на Ватула алба, как после

от насочените надолу сили нещо се освобождава - примерно както определени соли кристализират в един наситен разтвор -, и накрая стигаме

до онзи процес, който сякаш освобождава разтвора от солите; *да, когато живо обхващаме всички тези неща, ние стигаме до образуването на белтъка, до процеса, който аз бих нарекъл албуминизиращ процес.* Така ние тръгваме по един определен път на познание, на живо и нагледно вникваме във външния свят, който обкръжава човека. И сега, ако отново обърнем поглед към човека, ние ще видим как общо взето, неговият действащ в посока надолу разграден процес, носи в себе си формата на онези сили, които при растението действуват отдолу нагоре. Ние потапяме поглед, така да се каже, в това което действува от нервно-сетивната система надолу към системата веществообмен-крайници, и установяваме че в него действува един обратно обърнат растителен свят, така че в действителност растежните и устремени нагоре сили на растителния свят, тук действуват надолу. И ако човек задържи по един неправилен начин този действащ вътре в него растителен процес, така че попречи на това, което действува на главата като астрална и Азова същност да проникне в целия физически организъм, тогава ние имаме пред себе си процеси, които е трябвало да се разиграват в целия човешки организъм, но които сега са задържани, така че пред нас застава едно патологично явление, каквото е например подаграта, или ревматичния пристъп. Ако изследваме по този начин онази част от градивния процес, която е малко или много задържана в своето развитие, ние ще установим, че в човешкия организъм тя ще причини процесите на ревматизма, на подаграта и т.н. Но ако сега отново преместим погледа си от вътрешността на организма към растителния процес според неговото развитие при Ветула алба, сега ние ще установим следното. От една страна ние вникваме в това, което се разиграва при образуването на соли, от друга - в това, което се разиграва при образуването на белтък. И ако ние правилно разбираме този процес на белтъчното образуване, тогава в него ще открием противоположния процес на онзи, за който става дума, че е задържан в човешкия организъм. В организма се задържа такъв процес, какъвто по правило се разиграва в листата на бялата бреза като албуминизиращ процес; *по този начин стигаме до една връзка между процесите, като например се разиграват в брезовите листа и процесите на организма; в резултат на което ние можем да подготвим от брезовите листа такива лечебни средства, каквито бихме могли да приложим при човека, защото те са в състояние да се противопоставят и да действуват лечебно по отношение на онзи застоен процес, който се явява при подаграта, ревматизма и т.н.* С други думи, ние можем да обхванем както това, което се разиграва навън в природата, така и това, което се разиг-

рава във вътрешността на организма, и по този начин добиваме истинска представа за това как може да направляваме лечебните сили и въздей-

ствия. От друга страна ние виждаме, че ако разградните процеси протичат по такъв начин, че организма не може да ги задържи, и че ако те се разпространяват и надолу, без правилното посредничество на ритмичната система, тогава те се насочват към периферията на тялото и, така да се каже, "избиват" като кожни обриви. Така стигаме до определени възпалителни състояния на кожата, до обриви и т.н. И ако отново се обърнем към нашето растение, към Ветула алба, тогава ние откриваме противоположния процес в натрупването на калиеви соли в брезовата кора, което ни позволява да копира ме този свръхконсидация в кожния обрив именно с екстракт от брезова кора.

По този начин ние подробно можем да изучим как се развиват растителните процес, минералните процеси, и така да получим представа както за силите, които действуват във външната природа, така и за тези, които действуват в човешкия организъм. С други думи, ние стигаме до едно израстване на медицинската и терапевтичната емпирия, до това, което Гьоте нарече - не в интелектуален, а в един чисто свой смисъл - "*рационална степен на науката*", ние стигаме до науката като терапия, до науката, която действително вниква в съотношенията между организма и природата. Разбира се, нещата не са толкова лесни, защото те трябва да се изучават в зависимост от отделните типове човешки личности, и едва тогава може да се пристъпи към изучаването на отделните тайни в природния свят. И далеч не трябва да се вярва, че ако например изследваме процесите в Ветула алба, ние вече сме проникнали в тайните на света. В други растителни видове, например при дивия кестен, растителните процеси са от съвършено друг порядък, и те в никакъв случай не позволяват такова общо третиране, каквото вършим сега; *те изискват много по-сериозно и задълбочено изследване*. Обаче тук аз бих искал да прибавя нещо, и то се отнася за уважаемите студенти по медицина. Този род изследвания не трябва да ги довежда до един ужас пред необхватното. Защото аз мога да им дам твърдото уверение, че тъкмо в този случай отпада всичко онова, което е изпитен баласт, отпада и самия тартор – екзаминатор, тъй като този път на обучение извежда човека до една истинска терапевтична патология, до една свързана с патологията терапия и освен всичко друго, медиците биха учили не по-дълго, а значително по-кратко време. И ако това обучение се проведе по един правилен начин, то ще предизвика един много по-голям ентузиазъм, защото днешното обучение, макар и да изправя студента пред човека, пред болния човек, то не му предоставя нищо друго, освен органи, но тези органи не са така изолирани, така жестоко изтръгнати от целия организъм, а подвижни и

живи; те могат да бъдат разбрани само в тяхната жива и жизнелюбиво-рждаваща функция, само във взаимодействието им с другите органи.

Успоредно с това трябва да се изучават и онези своеобразни вътрешни процеси, които се разиграват в отравянето и обезвреждането, в интоксикацията и дезинтоксикацията, и които периодически излизат от равновесие, защото външния свят е подчинил вътрешния, или обратно, но тъкмо поради това ние се доближаваме до патологията, или по-добре казано - до терапевтичната патология и до свързаната с патологията терапия. Струма ми се, че по този начин аз успях да обърна вниманието Ви върху необходимостта от едно истинско оздравяване на медицинското обучение. Наред с това загатнах и за стремежа на Духовната наука да се намеси и да подобри това медицинско обучение. Знаете, че тази вечер лекциите са по въпросите на евритмията. Половин час по-късно, аз отново ще Ви дам редица други примери, от които ще се убедите как това интуитивно обхващане на външните природни влияния и на вътрешните процеси в човешкия организъм ни води към истинската терапевтика и към вникване в патологията. Тогава ще дам и примери с отделни вещества. В краткото време, което можахме да отделим за тази цел, аз посочих само принципите, които са залегнали във Ветула алба. Тази вечер ще дам и други примери, без да забравям, че трябва да се държи сметка за едно общо и цялостно разбиране на човешкото същество. И в стремежа си да продължи своите специални изследвания медикът трябва да тръгва точно от тук. Той е длъжен да навлезе в специалните области, а това изисква една индивидуална преценка, и в този смисъл е наложително следното: *наложително е от лаическите представи за медицинските принципи да израсне едно истинско познание за задачите на лекаря.* И ако Вие правилно схванете посоката, в която антропософски ориентираната Духовна наука иска да тласне днешната медицина - тази вечер отново ще говоря на тази тема - тогава неизбежно ще си кажете: *да, тази антропософски ориентирана Духовна наука съвсем не се стреми да вкара човека в дилетанство, преди всичко тя се стреми да излекува и оздрави истинската наука, сериозната наука, която едва тогава ще може да изпълнява отново своите важни социални функции.*

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 9 октомври 1920 г.

Позволете ми тази вечер да допълня с някои подробности непредвидените лекции, с които Ви занимавам през последните три дни. Аз бих желал да загатна за принципите, чрез които Духовната наука може да обогати медицината и терапията. Вече обясних причините поради които не искам да се впускам в прекалено тесни детайли: *освен повече време, това*

изисква и една строго профилирана аудитория. Сега аз бих желал да допълня моята тема с такива примери от духовнонаучното изследване, ко

които да засилят изграждането на едно дълбоко доверие между широките кръгове от населението и лекарското съсловие. Колкото по-добро е доверието и разбирането спрямо медицината, толкова по-добре ще може да действа тя върху хората.

Тази сутрин аз обясних как всъщност протича живота в човешкия организъм, как нервно-сетивната система, или накратко - главата действа по противоположен начин спрямо системата веществообмен-крайници, и как ритмичната система осигурява тяхното равновесие. Всичко онова, което за нервно-сетивната система са сложни и необходими разградни процеси, всичко то е в постоянно съзвучие и взаимодействие с градивните процеси на веществообмена. Вие спокойно можете да приемете - и то може да се докаже - че в човешкия организъм двете системи действуват в напълно противоположен смисъл, че например това което става в системата на веществообмена не трябва да накарва - поради своята интензивност и поради смущенията в ритмичната система - процесите в нервно-сетивната система. Но ако човек вникне още по-навътре в тези отношения, той ще може да установи, че много често стават и така да се каже, посегателства от страна на една система върху друга система; *или с други думи как понякога главата, или нервно-сетивната система, се оказва пренаситена и залята с такива обмени, с такива метаболитни процеси, които във функционално отношение на подобават процесите на системата веществообмен-крайници.* Някои процеси от системата на веществообмена, изведнъж започват да проявяват прекалена интензивност и се оказва че са ангажирани в такава дейност, която има своето истинско място и значение не тук, а в главата. С други думи: *тъй като нервно-сетивната дейност е представена и в системата на веществообмена, често може да се получи едно доминиращо влияние на главата не другаде, а например в коремната област.* Тогава в органите на коремната област, започват да се разиграват разградни процеси, чието нормално протичане може да се осъществява единствено в нервно-сетивната система. Разбира се "долу" тези процеси биха приели една друга форма, но така или иначе, там те биха предизвикали - ако ми позволите този израз - едно безчинство. И сега, ако вникнем в човешката организация според това, което току що описах ние ще видим възникването на едно тежко човешко заболяване, а именно коремния тиф. Естествено коремния тиф може да бъде наблюдаван и външно - емпирично според неговата клинична манифестация, обаче той може да бъде основно разбран и безпогрешно поставен в цялостната човешка организация, единствено по този начин, единствено от гледището на една рационална - но "*рацио-*

нална" в Гьотев смисъл - медицина, която може да проникне дълбоко навътре в човешкото същество. Обаче ние трябва да се научим да преми-

наваме от физиологията и патологията към терапията по един нов начин; *вчера преди обяд аз ви загатнах, че ние не трябва да изследваме само онова, което се извършва в човешкото същество, а трябва постоянно да го свързваме с това, което се извършва във външната природа.* Във външна природа се извършват такива процеси които - ако ги разберем правилно - могат да бъдат пренесени в човешкия организъм с помощта на съответните вещества, и то така, че на това ново място те да проявят определени въздействия; *например знаем, че в известен смисъл растежните сили на растението действуват обратно спрямо албуминообразуващите сили на човешкото същество, и по този начин те могат да възстановят нарушеното равновесие между трите системи, което би възникнало, ако определени процеси бъдат задържани в своето естествено развитие.*

Интересно е още да отбележим, че връзките между растителния свят и човека, с които Ви занимавах тази сутрин, могат да се разширят като обхват също и минералния свят. За тази цел обаче, е необходимо да припомним някои важни антропософски истини за човека. В човека действуват духовно-душевни сили, етерни сили и физически сили. Духовно-душевните сили действуват по такъв начин, че те могат да бъдат напълно проникнати от Азовото съзнание. В този случай човекът има, така да се каже, своята нормална организация. Но в друг случай Азовото съзнание може да отслабне, да отстъпи, да колабира. И тогава, когато духовно-душевните сили се сдобият с една самостоятелност и тръгват по свои собствени пътища, без да са проникнати от Аза по един правилен начин, тогава възникват различните форми на т.н. душевни заболявания. Обаче всичко, което действува в човека като духовно-душевни сили, както и всичко, което в Антропософията наричаме астралност - е представено в душевния живот като нещо несъзнавано, като нещо съноподобно -, докато това, което разбираме под Азовата дейност, а то именно е пълносъзнателния душевен живот - има свой физически корелат, така да се каже "носител", с чиято помощ Аза действува във физическия живот. С други думи: *когато разглеждаме човека, ние не трябва да обръщаме поглед само към това, което например е неговата азова дейност, една чисто духовна дейност, а трябва да насочим погледа си към това, което е същинския носител на тази азова дейност е заложен не в главата, не в нервно-сетивната система, а в кръвта.* Би ни отвело твърде далеч, ако се опитам да изнеса пред Вас, как именно чрез особените функции на кръвта и чрез взаимодействието на нейните обменни и ритмични процеси, се постига връзката между Аза и другите душевни свойства. Но то-

ва което най-вече ни интересува в този момент, е моста от физиологията и патологията към терапията. И тук ние откриваме нещо извънредно

важно. Ние сме в състояние така да въздействуваме върху физическия скелет, върху физическия носител на духовно-душевната сфера, т.е. на пълносъзнателния Аз, че като предизвикваме в този физически носител определени процеси, ние можем да го отдръпнем от Азовата дейност. Позволете ми да илюстрирам моята мисъл. Представете си само - ето как изглежда и моята схематична рисунка - как чрез човешката система на кръвта се изгражда конструкцията и скелета на онази силова система, която наричаме Азова дейност. Самата Азова дейност, и по-точно нейния духовно-душевен образ, аз бих отбелязал с тези червени щрихи (рис.7). Но ако по определен начин ние променим силовата организация

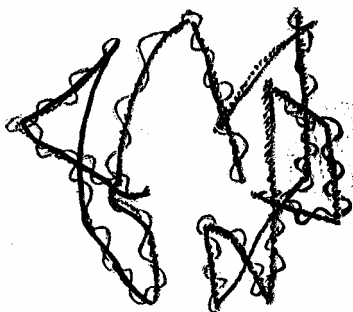

рис. 7.

лежаща в основата на тази Азова дейност, тогава тази силова организация може да се обособи като нещо самостоятелно, да се обособи навън като самостоятелна физическа дейност, като един скелет от физически сили, изтеглен от духовно-душевната сфера, и въпреки това продължаващ да е едно отражение на духовно-душевната активност, което действа на физически план. Така че тук всъщност се присъединява един вид двойник на Азовата дейност, който работи по сходен начин, само че навътре в дълбокото подсъзнание, т.е. само в пространството, с други думи - само физически; *да, така стоят нещата с този изключително всеотдаен инструмент на азовата дейност. А сега: забележителното всъщност е, че ние можем да предизвикаме този процес.* Тук неизбежно си припомняме - особено в елементарните случаи - начина по който Гьоте разбулва природните тайни. Да, ние можем да предизвикаме този процес, ако дадем на човека повече фосфор. Ако успеем да изтеглим това, което е телесния носител на Азовата дейност, ако го изтеглим от Азовата дейност, тогава тази Азова дейност в тялото би се извършила като в едно подобие, като в едно копие.

И какви биха били последиците? Последиците биха били тези, че тъкмо под влиянието на фосфорните сили, кръвната дейност би превишила

своята активност, и то най-вече в посока на костите, където би настъпила един вид хиперемия. И по този начин, чрез тази хиперемия би се разраснал онзи процес на повишената кръвно-съдова активност, който е близък на костно-хрущялното естество, така че би се получило едно противодействие спрямо осификацията на костите.

Аз вече описях какво може да настъпи при едно третиране на човека с по-големи количества фосфор, т.е. в случай че бъдат подсилени функциите, които фосфора върши в организма. Обаче онези сили, които са на вън в света, които са вложени в определените минерали, те съществуват под една свръхсетивна форма също и в човека; *и там те също могат да проявяват своето действие*. В известно отношение човекът представлява един микрокосмос. И ако тези сили, които иначе действуват като фосфорни сили във външната природа, пренасят своето действие в човешкия организъм, нещо което може да се получи в ранната детска възраст, тогава възниква заболяването, което наричаме рахит. По този начин, след като вникнем в съотношенията между човека и неговото обкръжение, ние стигаме до извода, че възникването на рахита в човешкия организъм, е един процес, сходен на този, какъвто имаме във външната природа под формата на фосфор. С това бих желал да загатна пред Вас следното: *при дадени обстоятелства и в даден случай, който разглеждаме като антропософски ориентир спрямо връзките на човека с останалия свят, далеч не всички звена от доказателствената верига могат да изглеждат логични и свързани*.

Но да продължим нататък. Тази сутрин аз посочих как от една страна действуват системата веществообмен-крайници, от друга - нервно-сетивната система и как между тях е поставена уравниващата ритмична система (рис.8). Виждате ли, нещата са устроени така, че това, което в системата веществообмен-крайници действуват смушаващо и болестотворно, в главата действуват хармонизиращо и здравословно.

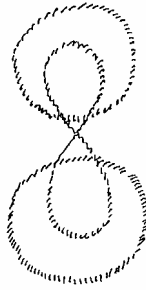

рис. 8.

При това в нервно-сетивната система на човека ние винаги опираме до определени функции, които зависят от фосфора, обаче именно от микроскопичните количества фосфор, намиращи се в човешкия мозък. От друга страна ние можем да проследим тази фосфорна дейност според начина, по който тя задържа нормалното разграждане в процесите на осификацията. Но тези фосфорни процеси, те неизбежно трябва да съществуват в мозъка, в мозъка където непрекъснато се осъществяват процесите на разпад. Или с други думи: *тъй като в мозъка е налице фосфорния процес, там в мозъка ние постоянно имаме едно състояние на постоянно възникващ рахит*. И нашата мозъчна дейност се основава на това, че костите постоянно искат да растат, но след като черепната обвивка е вече изградена около човешкия мозък, настъпва една постоянна пречка пред това костно разрастване. В човешкия мозък ние имаме един постоянен стремеж към образуване на кости. Обаче този костен процес е ограничен и определен възрастов диапазон. После изграждането на кости спира. И така тук ние наистина се изправяме пред един болестотворен процес, който от друга страна се уравновесява от постоянния стремеж на организма към възникването на рахита. Но забележителното сега е, че на този ритъм у човека, се противопоставя един подобен ритъм, пулсиращ постоянно навън в света. И ако ние разберем извънредно голямото значение на фосфора за човешкия мозък, трябва да признаем: *след като фосфора бъде приет, той се преработва горе в главата*. После самият той предизвиква известни промени в човешкия организъм. Той следва онази посока, която съвпада с растежната посока на човека. Той се включва в тази растежна посока, в това растежно направление. И точно това включване редуцира неговата активност до определен минимум, разрежда го, и в това разреждане той действа по такъв начин, че задържания рахит на главата може вече да се превърне в носител на онези душевно-духовни процеси, които занапред ще трябва да се осъщест-

вяват чрез посредничеството на човешката глава. И сега, своеобразието изпъква именно в този момент, че ако вместо обичайните дози фосфор дадем на човека малки дози фосфор, ние постигаме нещо съвсем друго по отношение на фосфорните функции. Ако дадем на човешкия организъм тези малки дози, те започват да действуват в човека така, както действа фосфора в човешкия мозък; т.е. *те действуват задържащо по отношение на рахита, в случай че той се появи, в детската възраст*. И тогава - в съвсем малки дози - фосфора идва като едно лечебно средство против рахита. А в един по-дълбок смисъл фосфорът изобщо е лечебно средство против всичко онова, което се явява като Азов скелет, като физически Азов скелет (рис.7, жълто), който чрез боледуването е постигнал еманципация от истинската душевна дейност, така че сега той от-

ново може да се върне към тази душевна дейност, т.е. отново да се вгради в сферата на нормалното.

Аз трябваше да Ви запозная с това твърде сложно обсъждане на човешкото същество, за да разберете какво същност лежи в основата на спора между т. н. алопати и хомеопати. В определени случаи постиженията на хомеопатията могат да са блестящи. Работата е там, че с малки дози фосфор или сяра - изобщо с нещо което има отношение към горенето - ние можем да лекуваме рахита, както и изобщо такива възпалителни състояния, които идват от една, бих казал, еманципирана от Аза активност на кръвта. Вие виждате, че щом погледнем на човека според принципите на Антропософията, тогава изведнъж се проявяват - както и в този случай - най-дълбоките връзки и зависимости между човека и външната неорганична природа. Разбира се, тези съобщения могат да се разширяват и върху други неорганични вещества. Само че постоянно трябва да проникваме навътре в детайлите. А самото сливане, самото обединяване на патологията, физиологията и терапията, изисква от нас пълно и всеотдайно проучване на вътрешно човешкия и извън човешкия природен свят. Ние можем да наречем фосфора и сярата "*изгарящи*" вещества. Те действуват по такъв начин, че отново включват еманципирания Азов скелет в истинската Азова дейност.

По един съвсем обратен начин действуват определени соли, т. е. това което е не "*изгарящо*", а "*разтворимо*" във вода, и което при охлаждане на водата има свойството да се отделя и утаява. Тези соли, карбонати и други соли действуват обратно и предизвикват една прекалено голяма свързаност на духовно-душевните сили, т.е. на Азовата дейност с т.н. "*скелет*", така че те не могат да се отделят, а така да се каже "*нагнетяват*" духовно-душевното. И тук Вие отново можете да приложите лечебно средство: *това постигате, ако намалите тази свързаност*. Така че сега имаме право да заявим: *ако правилно разбирате това, което се*

извършва в едно или друго вещество, когато го внасяме в организма; ако правилно разбираме това как това вещество повлиява целия организъм, тогава ние се научаваме да разбираме, как може да противодействуваме на един процес, който протича абнормно.

Веществата които имат характера на соли, т.е. определени водоразтворими вещества, са особено активни при онзи процес който лежи в основата на заболяванията, известни преди под името галопираща белодробна туберкулоза. Защото онова, което е белодробната туберкулоза, изисква от нас да се противопоставяме на един процес, който в човешкия организъм е обратен на процеса, извършващ се когато дадена сол се разтваря в определен разтвор. Да, нещата опират до това, че когато разши

рим познанието си върху цялото човешко същество, ние навлизаме в дълбоките взаимни връзки на човека с целия свят.

Това, което аз изнасям сега пред Вас, позволява да бъде илюстрирано и от други примери. Ние можем да открием такива примери навсякъде, но нека вземем пример от една област, която може да ни открие цялата зависимост между духовно-душевните сили и физическия свят. Онова което нервнo-сетивната система обхваща, е включено в съзнателния живот на човека между пробуждането и заспиването. Нервно-сетивната система е израз на съзнателния живот на човека. Обаче системата веществообмен-крайници далеч не е израз на съзнателния живот на човека. Вие, така да се каже, крачим през света със съзнателна глава, но с несъзнателни крайници.

Тези крайници стават съзнателни само ако по някакъв начин пострадат от удар или нещо подобно. Така че можем да заявим: *за главата, за нервнo-сетивната система, нормалното състояние е напълно будното съзнание; за веществообмена нормалното състояние при човека е безсъзнанието.* Обаче по отношение на системата веществообмен-крайници, ние можем да породим един вид съзнание. И тогава ние можем да направим с помощта на масажа. В какво се състои масажът? Той се състои в това, че чрез външни средства ние довеждаме до съзнание нещо, което иначе остава неосъзнато. Нещата се свеждат до това, че с помощта на масажа ние можем да подобрим една отслабена връзка между духовно-душевните сили и физическото тяло. Нека да приемем, че поради болестната си организация, човекът би бил склонен да включва духовно-душевните сили в своя веществообмен по един крайно недостатъчен начин. И сега чрез масажа се постига една подкрепа, една помощ за физическата съставна част на вещество обмена, при което значителна част от духовните сили се издигат и стават достойние на човешкото съзнание. Да, така се постига едно активиране на тази система и тя се прониква

много по-дълбоко от духовно-душевните сили. И чак тогава ние можем да разберем как действа тази система веществообмен-крайници; *как например това, което пулсира в ръцете и дланите, което духовно пулсира в ръцете и дланите, продължава навътре и се намесва във веществообмяната на човека; чак тогава ще знаем, какво точно означава да пробуди едно частичено съзнание чрез масаж на ръцете и дланите.* По този начин се стига до едно насърчаване на духовно-душевните сили във системата на вещество обмен, но в онзи веществообмен, който действа градивно; *веществообмена, ускоряващ смилателните процеси и т.н.* С други думи: *тук ние откриваме, че човекът страда – вътрешно и органично - от такива веществообменни нарушения, при които хранителните вещества се включват в тялото неправилно, или пък*

самото им преработване става неправилно, накратко - при които не е в ред именно градивния веществообмен; но така или иначе в определени случаи - естествено за да видим нещата по верния начин са необходими най-прецизни познания - масажът на ръцете и дланите може да представлява една голяма помощ. Тази помощ идва най-вече от укрепването на духовно-душевните сили чрез повишената от масажа степен на съзнанието.

Разбира се при масажирание на нозете и стъпалата, ще се получи нещо съвсем друго. Защото онова, което ги пронизва като духовно-душевни сили, то е в органична зависимост с процесите на отделяне, с процесите на разпад. Така че при смущение в тези процеси - според обстоятелствата - ние можем да помогнем с масаж на нозете и стъпалата. И сега Вие разбирате: *ако медицинската наука се обогати с подобни духовнонаучни възгледи, тогава тези неща не застават пред нас емпирично и случайно, а се устремяват съвсем съзнателно към едно сливане на физиологията, патологията и терапията.* Аз си позволявам да обсъждам тези неща с Вас, само за да изтъкна някои основни направления. И аз добре зная колко фрапиращи могат да бъдат такива неща - именно поради невъзможността да се обхванат всички детайли и подробности.

Нека вземем например едно заболяване, което създава големи грижи на лекарите: *захарната болест или диабетес мелитус.* В този случай ние отново ще се натъкнем на връзката между духовно-душевните сили, между съзнателните, проникнатите от Аза духовно-душевни сили и физическия носител на тази Азова дейност. Но сега тук се прибавя и нещо друго. Нека да приемем, че тази Азова дейност в човешкия организъм става прекалено силна, че тя надхвърля своите естествени мащаби. Тогава се задвижват такива абнормни процеси на отделяне, които са присъщи на диабетика. В този случай ние имаме пред себе си, така да се каже, една прекалено усилена Азова дейност в самия организъм; т.е. *Ние*

имаме едно прекалено дълбоко потъване на Аза, чрез неговото нахлуване в органичното, се стига до тези процеси на отделяне, които са характерни за диабетика. А сега ние отново можем да изместим погледа си от човека и да го насочим към външния свят. Тази сутрин видяхме как там има растения, които по определен начин развиват отдолу нагоре един процес какъвто човека развива в посока отгоре надолу. Всъщност това, което бих нарекъл хипертрофична Азова дейност, в организма на диабетика то протича в обрат на посока спрямо израстването на растението. И ако ние успеем да открием в израстващото растение едно особено свойство, тогава ще можем да изградим и едно отношение между това, което при диабетика действа в посока надолу, и това, което при растението действа в посока нагоре. Само че ние трябва да схванем

растението така, че да си кажем: *растението е едно същество, което наред със физическото тяло - от духовнонаучна гледна точка - има и своето етерно тяло*. Обаче растението не притежава душевност, то няма астрално тяло, както и Азова дейност. То израства, така да се каже, срещу Азовата дейност, срещу астралната дейност. Това, което растението разгръща нагоре, човекът го разгръща надолу.

И ако ние можем истински да наблюдаваме какво става в растението - което расте в посока обратна на човека и изгражда своя Аз отгоре надолу - тогава ще открием, как в растението възниква нещо, което чрез близостта си до процесите на горенето, може да се окаже във връзка тъкмо с тази вътрешна Азова дейност. Аз и преди съм обръщал вниманието Ви върху веществата, които могат да горят. И сега под формата на етеричните масла, Вие трябва да си представите такива субстанции, които могат да се извлекат от растението, те са летливи и могат да горят. Ако ние проучим как се получават етерични масла от определени растения, ще установим че тук имаме обратната дейност на тези, която се упражнява например от вмъкнатата дълбоко навътре в човешкия организъм Азова дейност, чрез която човек става диабетик. И ако ние дадем на човека по един правилен начин това, което се намира навън в света като нещо обратно на човека, тогава ще сме в състояние да се противопоставим на захарната болест. И в този случай ние трябва да препоръчаме бани с етерични масла или с определени растения, които сами създават етерични масла. По този начин силите, които растението разгръща в етеричните масла, започват да действуват отвън навътре срещу силите, които причиняват захарната болест. Така че с такива бани, ние наистина можем да помогнем на човека.

Тук аз привеждам само определен пример от една богата област, за която става дума тази пролет - пак тук в Дорнах - пред избрана аудитория от лекари - специалисти. Аз привеждам тези примери само от гледна то-

чка на принципите, върху които те се основават, обаче от всичко това, Вие можете да си направите заключението, как медицинската наука може да стане рационална и да послужи като пример, как могат да се обхванат процесите вътре в човека и процесите навън в природния свят, и как тези два вида процеси могат или взаимно да се подкрепят, или да си противодействуват, така че да е възможно нормализирането на един или друг болен процес в човешкия организъм. Ако разширим този начин на мислене, ние стигаме до истинското познание на физическия човек и до неговите съотношения с духовно-душевния човек. Вие добре знаете каква огромна роля играе наследственото учение в съвременната медицина, само че то третира наследствения проблем по един крайно абстрактен начин. С помощта на официалната външна наука ние не можем

да проникнем в това, което действително се разиграва в човешкото същество. Сега аз отново искам да изтъкна пред Вас твърде важния факт, до който ни отвежда антропософското изследване, а именно че човекът всъщност е изграден от целия останал свят - както от земния свят, така и от извънземния свят, от Космоса. И в зависимост от това дали е мъж или жена, човекът е изграден по един съвсем различен начин.

Например женският организъм е така изграден от земния свят и от Космоса, че при него Земните сили са сравнително слабо застъпени. В женският организъм действа предимно извънземното, космическото. До като при мъжкия организъм се развиват предимно онези сили, които са свързани със земния живот и земните отношения. В ежедневието тази разлика не се забелязва; *тя влиза в съображение при това, което наричаме "размножение"*. При размножението, силите които действуват в женския организъм и които служат на размножението, фактически пренасят нещо от Космоса, за да го включат в човешкото същество. Обаче това, което човекът сваля в земния свят, е организирано предимно в мъжкия организъм. Но нека да спрем вниманието си върху най-същественото, което човекът развива в себе си в хода на Земното развитие, а именно Азовата дейност. В хода на Земното развитие тази Азова дейност се издига до своята най-висша степен. За да изгради тази Азова дейност в своя собствен духовно-душевен свят, на човека е било необходимо продължително развитие в условия съвсем различни от Земния свят. В нашия Земен свят тя е свързана с онова силово устройство, което наричаме "кръв". Нека обобщим: *онова, което действа предимно в кръвта, онова което действа предимно като азова дейност, в хода на размножението то се получава от мъжа; а онези извънземни сили на човека, които тепърва ще трябва да бъдат проникнати от дейността на Аза, те идват по-скоро от страна на жената.*

Едва когато вникнем в истинското взаимодействие на мъжкия и женския организъм, ние ще сме в състояние да си изградим верни представи за наследствените отношения. Работата е там, че женският зародиш притежава една значителна самостоятелност в женския организъм. И ние трябва да сме наясно, че когато имаме пред себе си един напълно оформен женски организъм, тогава извънземните сили действуват не в зародишната, а в останалата част на този женски организъм; *да, след момента на зачатие то изобщо представат да действуват в женския организъм.* Така че тъкмо женският зародиш, минавайки през зачатие, показва една значителна самостоятелност; *с други думи - това което за потомството се явява като посредник на азовата дейност, е пренесено по един самостоятелен, по един независим начин.* И ако тези неща се знаят, те могат да се прилагат така, че явленията от външния свят да застанат

като една илюстрация на това, което човек тепърва има да види в своето духовно съзерцание. Защото в духовното съзерцание, човекът стига до познанието: *да, в женския организъм е вложено нещо извънземно, а земното, това което е свързано с кръвта и което се предава от страна на мъжа, то постига - по линията на женските зародишни сили - една независимост; обособява се от останалия извънземен женски организъм и се развива по-нататък чрез зачатие.*

Ако искаме да разберем тези неща в духовно-научен смисъл, ние трябва да се спрем на едно забележително явление, а именно на хемофилията. В този случай наистина изпъква забележителния факт, че съществуват хора, които страдат от едно намалено съсирване на кръвта; *при най-незначителните, а често и при недоказуеми телесни наранявания, те започват да кървят.* Но това кръвно заболяване има нещо във висша степен своеобразно: *мъжете, които произхождат от семейства на хемофилици не получават хемофилия, ако те са родени от жени, в чиито семейства няма хемофилия.* Ако жените имат потомство с хемофилия, самите те не се заразяват; т.е. *боледуват мъжете, а жените пренасят болестта.* Кръвната болест преминава през жените, но не ги засяга. Това също потвърждава моите думи за "*независимостта*" на женския зародиш. Така че в случая външните явления само илюстрират онова, до което ние можем да достигнем в духовното съзерцание. Днес в една по-скоро описателна форма, аз Ви показах как с помощта на духовното съзерцание може да се вникне в най-конкретната същност на човека, в неговите градивни и разградни процеси, в неговите оздравителни и болестотворни процеси, намиращи се впрочем в постоянно взаимодействие. Аз Ви показах как с помощта на духовното съзерцание може да се вникне в съотношенията между човека и неговото обкръжение и по този начин да се хвърли мост от физиологията и патологията към терапията. И накрая из-

бирайки екстемния случай с хемофилията и наследствените отношения при нея аз поисках да Ви дам един пример за това, как правилното вникване в тайните на природата, може да се превърне в една илюстрация на духовнонаучното познание.

Така че възражението, което гласи приблизително следното - за онзи човек, който не "вижда" в духовния свят, не важат каквито и да е доказателства от страна на духовния изследовател - това възражение отпада. Обаче нещата съвсем не са поставени по този начин; *става дума за това, че от една страна духовнонаучните резултати следват да бъдат приети без догматизъм и слъпа вяра в авторитета, а от друга - без предубеждение и скептицизъм.* Човек би трябвало просто да ги приеме и да си каже: *добре, аз искам не да вярвам в тези неща, но не искам и да*

ги отблъсна с някакво лекомислие, аз ще ги приема и ще ги изпитам във външния свят.

И Вие ще се уверите - ако подложите на едно добросъвестно изпитание онези парадоксални и наглед фантастични неща, които свръхсетивното съзерцание сваля от духовния свят, т.е. ако ги приложите в живота, ако запитате живота - Вие ще се уверите, че те отговарят, че те напълно отговарят на истината. Вие ще се уверите, че практиката изцяло потвърждава резултатите на духовното изследване. Аз бих дал следното сравнение за тези хора, които под претекст че не успяват да стигнат до съзерцание в духовния свят, отхвърлят и самия духовен свят. Двама души разглеждат парче желязо и спорят. Единият казва: *това е подкова и аз ще я взема за моя кон.* Другият възразява: *жалко, ако подковеш с това коня си, защото тук е събрана много магнетична сила, това впрочем е магнит.* Обаче първият е категоричен: *аз не виждам тук никаква магнетична сила, за мен това е чисто и просто една подкова.*

Да, нещата са устроени по такъв начин, че Духът присъствува във всички материални процеси, във всички материални предмети и ние живеем в една епоха, когато Духът трябва да бъде търсен на всяка цена. И един изследовател, който проучва материята и не се интересува от Духа, прилича на този, който подковава коня си със железен магнит, без да знае как са устроени нещата именно в материалния свят.

Ето така непълни изглеждат и човешките знания в онези области, които съхраняват бъдещето на медицинската наука. Защото медицинската наука е най-интимно свързана със социалния организъм. И както светът на човека може да бъде социално оздравен, само ако в социалните идеи се промъкне и духовното познание, така и нашата медицина може да бъде оздравена, само ако духовното съзерцание успее да проникне във всички нейни разклонения.

Вие виждате, че в нито една област ние не сме фантасти, а пък още по-малко: *дилетанти*. Тук нещата опират до сериозен и неуморен труд, но до такъв труд, чиито принципи днес бяха показани от най-различни страни. Когато днес се измисля една хипотеза, смята се че тя представлява удобен начин да се свържат и обяснят определени явления. Стига се до там, че такива хипотези и мисловни конструкции се измислят дори и в математиката. Духовната наука е застанала на такива основи, че тя не се бои от никаква опасност, след като в нейни ръце е истинската еволюция на човешкия живот, и че тя не се бои от нищо, за да приложи силите си в духа на тази необходимост. И застанали нащрек в хода на човешката еволюция, ние трябва да сме наясно: *старите пътища на развитие са вече напълно негодни*.

Да, този наш Дорнах възникна само поради тази причина, че старите пътища на развитие са вече напълно негодни, и тук трябва да бъдат търсени съвсем нови пътища на развитие. Тук ние натрупахме достатъчно компетентни и специални знания.

Сега става дума за това да ги комбинираме и свържем в едно цяло. Може би тъкмо от този курс Вие ще се убедите, че за да ги свържем в едно цяло, ние имаме потребността от един духовен център. Впрочем за тази цел човекът ще трябва да напусне онези удобни пътища, които днес му се предлагат навсякъде. Обаче в своя непрекъснат път на развитие, човечеството рано или късно ще съзре плодовете на това ново познание. Точно за това аз обсъдих от духовнонаучна гледна точка всички тези неща пред една аудитория от специалисти. Може би не беше съвсем редно да изнасям само лекции върху една такава важна област, каквато е медицината. Но Вие помнете как се стигна до тези импровизирани лекции, така че Ви моля да се задоволите и с малкото, което те съдържа. Но това, до което би трябвало да стигнем при всички обстоятелства, независимо дали нещата се изнасят от специалисти или не, е да покажем: *дори и в тази трудна област, медицината, напредъкът е възможен само чрез импулса на Антропософията*. Аз не зная дали след тези лекции всичко това можа да се получи и при Вас по един правилен и интензивен начин; *не зная дали специалистите-медици са достатъчно обезщетени*. Обаче аз се надявам, че все по-често ще имаме възможност да осветяваме нашата епоха, чрез духовната светлина на външните факти и събития, че все по-често ще можем да казваме: *Да, дори и медицината ще бъде в състояние да напредва, само ако приеме духа, ако го приеме поне според усилията, които се полагат тук, в този Дорнах, когато на Гьоте-вия дух се създават условия да прониква и в медицината*.

